

PARADIGMY VEDECKO-PEDAGOGICKEJ ČINNOSTI V OBLASTI SOCIOLOGIE VOJNY, ARMÁDY A BEZPEČNOSTI

PARADIGMS OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES IN THE FIELD OF SECURITY, WAR AND THE ARMY

Mária MARTINSKÁ – JOZEF MATIS

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 20.08.2024

Schválený: 10.12.2024

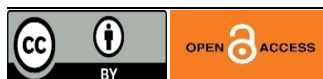
Vydaný: 31.12.2024

ABSTRACT

The article contains a brief analysis of the development of scientific and pedagogical activities of associate professor Jozef Matis who celebrates his 70th birthday this year. Until 2018, he was the head of the Department of Social Sciences and Languages of the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik in Liptovský Mikuláš. His scientific and pedagogical activities are focused on sociology of security, war and the army, with an emphasis on the processes of shaping a security manager in general and a military professional in particular from a sociological and andragogical point of view.

KEYWORDS

security, war, army, shaping a security manager, shaping a military professional, military professional and his family, social work in armed forces, elites, military elites, available groups

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Na úvod teoretickej analýzy je potrebné zdôrazniť, že príslušníci Katedry spoločenských vied a jazykov Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, viac ako 10 rokov spolupracovali s vedecko-pedagogickými pracovníkmi v Poľskej republike a to predovšetkým s prof. *nzw. Leškom Korzieniowskim* z Univerzity telesnej výchovy v Krakove pri riešení problémov zaistenia bezpečnosti a mieru a významnou mierou sa podieľali na sformovaní vedy o bezpečnosti – securitológie. Ďalšia spolupráca bola realizovaná s prof. *nzw. Janekom Maciejewskim* s Vroclavskej univerzity vo Vroclave, s ktorým sa významnou mierou podieľali na vzniku a rozvoji odvetvovej sociológie – sociológie disponibilných skupín. (Hofreiter, L. 2006.; Hofreiter, L. 2009; Matis, J. – Maciejewski, J. 2017)

Vedeckú a pedagogickú činnosť v oblasti sociológie bezpečnosti, mieru a armády riešili príslušníci katedry pod vedením jej vedúceho z dvoch základných aspektov a to: z *aspektu andragogického* (sociológia výchovy a vzdelávania dospelých) a aspektu sociologického (vojenská sociológia alebo tiež sociológia armády a sociológia vojny, bezpečnosti a mieru).

1 PARADIGMY SOCIOLOGIE BEZPEČNOSTI A ARMÁDY Z ANDRAGOGICKÉHO ASPEKTU

Andragogický aspekt pri riešení paradigiem v oblasti bezpečnosti sa na katedre prejavil predovšetkým v analýze utvárania kadetov akadémie a profesijnej prípravy vojenských profesionálov, kde sa veľká pozornosť venovala utváraniu a rozvoji ich schopnosti aplikovať zvládnutý obsah predmetu „vojenská andragogika“ do praktickej výchovnej, výcvikovej a riadiacej práce veliteľa, chápaného ako vedúceho, vodcu a vychovávateľa na stupni jednotka (Janeček, V., Matis, J. 2006.). V profesijnej príprave civilných študentov akadémie z technických odborov bola pozornosť zameraná najmä na získavanie a rozvoj ich základných manažérskych zručností v oblasti personálnej práce (Matis, J., Ižarik, Š., Spodniaková, V. 2004).

Andragogika, najmä vojenská andragogika, poníma utváranie človeka ako jeho intencionálnu socializáciu v pozícii vojenského profesionála a zamestnanca armády, rozvíjanú v oblasti: 1. výchovnej (výchova a vzdelávanie dospelých), 2. profesijnej (personálne činnosti), 3. sociálnej (sociálna práca – sociálna pomoc a poradenstvo) a napokon 4. voľného času (kultúrno-výchovná činnosť). Takto rozvíjaná zámerná socializácia zabezpečuje, aby sa príslušníci armády dokázali vyrovnáť s osobitosťami výkonu vojenskej služby. (Matis J. 1999. s. 99 – 100). Postupne sa andragogika a vojenská andragogika začína považovať za teoretický základ novovznikajúcej vedy – sociálna práca všeobecne a sociálnej práce vo vojenskej organizácii osobito.

Po vzniku profesionálnej armády sa však tento pohľad v ozbrojených silách Slovenskej republiky nepresadil a „sociálna práca“ sa na vojenskej akadémii nezačal vyučovať. Aj keď sa predmety „sociálna andragogika“ a „vojenská andragogika“ prestali na Vojenskej akadémii SR vyučovať a predmet „sociálna práca“ sa vyučovať ani nezačal, vedúci katedry a ďalší pracovníci katedry naďalej vo vednom odbore sociálna práca nielen publikujú, ale sa tiež na výučbe sociálnej práce príslušníkov silových rezortov v magisterskom a doktorandskom stupni na Prešovskej univerzite v Prešove a na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave podieľajú.¹

Pri analýze *etapy socio-profesijnej prípravy vojenského profesionála* sa na katedre riešil

¹ Jozef Matis bol externý školiteľ doktorandov Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove a Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave s vypísanými témami: 1. Súčasný stav a koncepcia prípravy a ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov v ozbrojených zboroch – ozbrojené sily, polícia, hasiči; 2. Súčasný stav uplatňovania sociálneho poradenstva v ozbrojených zboroch – ozbrojené sily, polícia, hasiči; 3. Psychologická podpora a pomoc pri krízových situáciách – katastrofy, nehody, mimoriadne udalosti; 4. Sociálna práca v ozbrojených silách atď. PhDr. Mária Martinská, PhD. odvieďla na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave desiatky bakalárskych a magisterských prác.

problém dvojitého statusu učiteľa (Matis, J. 2000) a kadeta, ktorých pozícia vo vojenskej škole má dva statusy – status učiteľa a študenta a status vojaka. To znamená, že učiteľ akadémie nie je iba vysokoškolský pedagóg, ale tiež vojak, no a kadet nie je iba vysokoškolský študent ale tiež aj vojak. Výskumy, ktoré boli k tejto problematike uskutočnené potvrdili určité sociálne napätie a sociálne konflikty pri napĺňaní rol týchto statusov, a tiež rozdiely medzi tendenciou byť viac učiteľom a študentom ako vojakom. (Čukan K., Ernekerová P., Matis, J. 2001, s. 6-13 a Matis, J. 2010)

Keďže sa vychádzalo z toho, že proces utvárania vojenského profesionála je veľmi úzko prepojený s problematikou jeho rodiny, najmä s napĺňovaním jej základných funkcií, zamerali sa príslušníci katedry aj na túto problematiku. Riešeniu problematiky rodiny všeobecne a vojenskej rodiny zvlášť bolo venované rokovanie medzinárodnej vedeckej konferencie „*Životný štýl a rodina vojenského profesionála*“ (rok 2007) a rokovanie medzinárodnej vedeckej konferencie „*Súčasný stav a možný vývoj kvality života rodiny profesionálneho vojaka*“. (Zaňko, Z., Martinská, M., Sipko, A. 2007)

Vojenská rodina bola vymedzená ako osobitý typ rodiny a ešte diferencovaná na: *vojenskú viacgeneračnú rodinu a rodinu profesionálneho vojaka*. (Matis, J. 2007) *Vojenská rodina* bola vymedzená ako typ rodiny, ktorá má nielen jej všeobecné znaky, ale ktorá napĺňa aj jej všetky základné funkcie. Osobitosti vojenského povolania, vykonávané niektorým z rodičov alebo obidvomi, však neumožňujú tejto rodine úplne alebo čiastočne napĺňať niektoré z jej základných funkcií. „*K určeniu týchto osobitosti, bol preto presnejšie vymedzený pojem "vojenská rodina", a to z dvoch aspektov:*

- *širšieho, v ktorom sa zbral do úvahy fakt, že niekto z príbuzenstva je profesionálnym vojakom – použitý pojem vojenská viacgeneračná rodina.*
- *užšieho, podľa ktorého sa za vojenskú rodinu považuje len taká rodina, v ktorej sú profesionálnymi vojakmi rodičia (jeden alebo obaja) – použitý pojem rodina profesionálneho vojaka.“* (Matis, J. 2007, Matis J. 2014. s. 489-502)

Na okraji záujmu príslušníkov katedry nezostala ani *problematika životného štýlu a spôsobu života vojenských profesionálov a ich rodín*. Vychádzali z toho, že *kvalita života vojenských profesionálov* charakterizuje tú stránku ich životného štýlu, ktorá súvisí s kvalitou a štandardom uspokojovania ich materiálnych a duchovných potrieb. Kvalitu života vojenských profesionálov považujú za syntetickú kategóriu, ktorá zahŕňa v sebe organizáciu ľudského života, skúmaného z aspektu: biológie, psychológie, sociológie, ekonómie, kultúry, práva a iných vied. Svojim obsahom teda sumarizuje množstvo indikátorov biologickej, psychologickkej, ekonomickej, sociálnej a kultúrnej reality, ktorú nemožno vtesnať len do niekoľkých premenných.

Kvalita života je ponímaná ako komplex životných prejavov, charakterizovaných subsystémom *činností; hodnôt, noriem a ideí; tiež osobnostných kvalít; medziľudských vzťahov; poznávania, hodnotenia, tvorby a využívania materiálnych a duchovných hodnôt* a napokon *vplyvov tradícií, histórie a kultúrnej dedičnosti*. (Matis, J. 2002)

„Kvalita života vojenských profesionálov a ich rodín je ovplyvnená ich profesijnými kvalitami a tiež znakmi vojenského povolania. Do značnej miery je limitovaná i znakmi vojenskej organizácie a jej kultúrou (kultúrou organizácie). Kvalita života všeobecne a kvalita života vojenských profesionálov osobito, sa bližšie charakterizuje prostredníctvom priamych a nepriamych ukazovateľov, najmä ich kvantifikáciou – meraním jednotlivých oblastí životného štýlu, príslušníci katedry vedení jej vedúcim venovali kvantifikácii týchto ukazovateľov veľkú pozornosť.“ (Matis, J, 2005. s. 33-39.)

S problematikou profesionalizácie armády, najmä s etapou utvárania vojenských profesionálov, súvisí aj problematika postavenia veliteľa, nielen ako vodcu vojenskej jednotky, ale aj ako subjektu výchovy, ktorou sa príslušníci katedry tiež zaoberali. (Matis, J. 2003, 2004, 2006) V uskutočnenej analýze zdôraznili, že výchova a vzdelávanie nielen v spoločnosti, ale i v armáde podlieha konkrétnym spoločenským zmenám, ktoré ju determinujú. Prax jednoznačne potvrdila, že pre budúcich veliteľov jednotiek sú andragogické poznatky potrebné, lebo rozvíjajú ich schopnosť pracovať s ľudskými zdrojmi – t. zn. sociálnym podsystémom vojenského systému.

V tejto súvislosti príslušníci katedry, začali sa venovať problematike rodovej rovnosti. *„Pri jej analýze z hľadiska filozofie multikulturalizmu a akceptácie inakosti, s dôrazom na rodovú toleranciu, vymedzili osobitosti chápania rozdielu medzi biologickou determináciou pohlavia a sociálnou konštrukciou rodu vo vojenskom prostredí“.* (Martinská M., Matis J. 2011. s.111-118)

Zdôraznili potrebu zaoberať sa ženskou perspektívou v tradične maskulínnej oblasti – vojenstvo a bezpečnosť. Zvýraznili tiež potrebu skúmať a ďalej rozvíjať túto tradične maskulínnu oblasť, s dôrazom na ženskú skúsenosť. Vo svojich prácach priniesli nielen významné podnety pre možný ženský pohľad na vedeckú analýzu tejto zložitej oblasti, ale vedecky zdôvodnili vznik a rozvoj rodovo orientovanej (v niektorých prípadoch sa používa tiež pojem „rodovo citlivej“ sociálnej práce v ozbrojených silách Slovenskej republiky, polícii, bezpečnostných, záchranných a tiež dobrovoľníckych zboroch – nazvaných tiež disponibilné (dostupné) skupiny (grupy dispozycijne). O týchto disponibilných (dostupných) skupinách bude ešte v texte zmienka. (Maciejewski, J. 2012)

Pri riešení problematiky rodovej rovnosti sa príslušníci katedry a najmä doktorandi vedúceho katedry, nevyhli otázkam týkajúcich sa sociálnej práce a sociálneho poradenstva v polícii, hasičských, záchranných a bezpečnostných zboroch všeobecne a v ozbrojených silách osobito. Najmä pri riešení kríz a krízových situácií narazili aj na problematiku dobrovoľníctva, no nemali síl ju hlbšie analyzovať a riešiť.

Za dôležité s danou problematikou považovali problémy spojené s rovnosťou príležitosti a zosúladovaním práce a rodiny v praxi moderných organizácií, za aké sú v súčasnosti policajné, hasičské, záchranné, bezpečnostné zbory a ozbrojené sily považované.

Riešeniu problémov v tejto oblasti sa venovala medzinárodná vedecká konferencia pod názvom „Rovnosť príležitosti a zosúladovanie práce a rodiny v praxi moderných organizácií“ (rok 2012). Niektoré navrhované závery boli využité počas krízovej situácie Covid-19.

2 PARADIGMY V OBLASTI BEZPEČNOSTI A ARMÁDY ZO SOCIOLOGICKÉHO ASPEKTU

Na Katedre spoločenských vied a jazykov bola venovaná zvýšená pozornosť teoreticko-metodologickému zabezpečeniu výučby sociológie v týchto predmetoch: „všeobecná sociológia“, „sociológia armády“, „sociológia výchovy“, „sociológia práce“, „sociológia rodiny“, a „životný štýl profesionálneho vojaka“. (Matis, J. 2012. , Vyhnal, M., Matis, J., Tuček, J. 1998; Hamaj, P., Martinská, M., Matis, J. 2005; Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008; Polonský, D., Matis, J. 2004; Polonský, D., Matis, J. 2003; Matis, J. 1995; Polonský, D., Matis, J. 1997; Matis, J. 2002; Polonský, D., Matis, J. 1994; Matis, J., Hamaj, P., Martinská M. 2008)

Vedecko-pedagogická práca katedry a jej vedúceho sa zamerala predovšetkým na vymedzenie „procesu profesionalizácie armády“ a pojmu „vojenský profesionál“, chápaný ako výsledný produkt procesu jeho utvárania.

Professionalizácia armády bola vymedzená ako cyklicko-lineárny proces premeny neprofesionálnej (konskripčnej) armády na armádu profesionálnu, ktorý pozostáva z troch rovín – všeobecnej, zvláštnej a jedinečnej.

Utváranie vojenského profesionála sa poníma ako jedna z troch rovín procesu profesionalizácie armády a pozostáva z dvoch častí s niekoľkými vlastnými etapami.

- Prvá časť – „*príprava vojenského profesionála*“ – z etapy socio-profesijnej orientácie, etapy socio-profesijnej prípravy a tiež z etapy teoreticko-praktickej identifikácie s vojenským povoláním.
- Druhá časť – „*rozvoj vojenského profesionála*“ – z etapy prakticko-teoretickej identifikácie s vojenským povoláním, etapy dokvalifikácie a rekvalifikácie a tiež etapy výkonu a ukončenia vojenskej služby.

Celý proces utvárania vojenského profesionála začína vstupom a končí výstupom z ozbrojených síl. Podmienky vstupu do ozbrojených síl sú predpokladom vysokej kvality vojenských profesionálov a podmienky výstupu z ozbrojených síl zaisťujú prestíž nielen príslušníkov ozbrojených síl ale aj celých ozbrojených síl v spoločnosti.

Proces utvárania vojenského profesionála, ktorého výsledným produktom je *vojenský profesionál* predpokladá transformáciu sociálnej skupiny vojakov z povolania na skupinu vojenských profesionálov, ktorú príslušníci katedry chápu ako dvojstranný proces – na strane jednej ako stotožnenie sa profesionálneho vojaka s výkonom profesionálnej vojenskej služby, ako nový vzťah k vojenskej organizácii a na strane druhej ako nový vzťah vojenskej organizácie k svojim príslušníkom, ako vytváranie čo najlepších podmienok k ich stotožneniu

sa s výkonom profesionálnej vojenskej služby, teda s vojenským povoláním. (Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008)

Pojem „vojenský profesionál“ teda podľa vedúceho katedry vyjadruje skutočnosť, že sa daný jednotlivec vyznačuje základnými kvalitami profesionalizmu, medzi ktoré možno zaradiť: odbornosť, zodpovednosť a povinnosť (záväznosť), korporatívnosť a napokon sociálnu kvalifikáciu. Základné a ďalšie kvality profesionalizmu tvoria podstatu obsahového vyjadrenia pojmu „vojenský profesionál“.

Pri analyzovaní procesu profesionalizácie armády bolo potrebné vymedziť pohľad na ponímanie pojmov „vojenská činnosť“, „vojenská práca“, „vojenská profesia“ a napokon „vojenské povolanie“. (Matis, J. 1995)

Vojenskú činnosť vymedzili príslušníci katedry ako výsledok historického vývoja ľudskej spoločnosti, v ktorom sa ľudská činnosť postupne diferencovala tak, že z jej jednotlivých druhov vzniká vojenská činnosť, realizátorom ktorej je osobitá sociálna skupina – armáda. Vo svojej podstate tvorí jednotu konštruktívnej a deštruktívnej činnosti. Ako každá činnosť tvorí jednotu materiálnej a duchovnej činnosti a jednotu hry, učenia sa a práce. Tvorí špecifický druh spoločenskej aktivity, ktorá je zároveň nástrojom politiky štátu. Vnútorne ju možno rozčleniť na: bojovú, výcvikovú a výchovnú činnosť. Uskutočňuje sa v podmienkach mieru alebo vojny. (Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008)

Vojenskú prácu poňali ako výsledok spoločenskej deľby práce, ako súhrn prvkov, spojení, stránok a vzťahov zámernej a účelnej činnosti vojakov a vojenských skupín, zameranú na zabezpečenie existencie danej ľudskej spoločnosti alebo sociálnej skupiny. Je tvorená relatívne samostatnými zložkami, ku ktorým možno zaradiť najmä: obsah, subjekt a objekt, predmet, ciele, prostriedky a výsledky vojenskej práce. (Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008)

Vojenské povolanie sa príslušníkmi katedry poníma ako osobitý druh povolania, ktoré sa vykonáva v oblasti obrany a ochrany (oblasť zaistenia mieru a bezpečnosti). Ako každé iné povolanie vzniklo, rozvíja sa a naďalej sa bude rozvíjať na základe spoločenskej deľby práce a vývoja ľudskej spoločnosti. Poníma sa ako jednota výkonu profesie a relatívne dlhodobého hlavného zamestnaneckého pomeru, ktorý vzniká na základe osobnej voľby jednotlivca a špecifického výberu zamestnávateľa (osobitosť vojenského povolania je tá, že zamestnávateľ je štát). Za jeho základné črty (znaky) možno považovať: nadstraníckosť (nie apolitickosť), vedecké riadenie, historickú prechodnosť, náročnosť a napokon relatívnu samostatnosť. (Janowitz, M. 1967; Huntington, S. P. 1968; Wiatr, J. J. 1969; Rychtařík, K., 1971; Polonský, D., Malátek, V., Matis, J. 1995; Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008.; Pichňa, J. A. 1980; Hamaj, P. 2005)

Príslušníci katedry sa aktívne zapojili do procesu vzniku sociologickej vednej disciplíny „sociológie bezpečnosti“. Vzniku sociológie bezpečnosti predchádzala široká, kritická vedecká diskusia o vzniku securitológie (vede o bezpečnosti), v ktorej sa riešili dve

paradigmy: *prvá* sa dotýkala problematiky vymedzenia bezpečnostnej vedy – sekuritológie, *druhá* sa dotýkala vymedzenia rozsahu predmetu bezpečnostnej vedy.

Ešte ani dnes nie je v týchto otázkach úplne jasno. Bezpečnostná komunita zatiaľ ešte stále nenašla jednoznačnú odpoveď na dve podstatné otázky:

- Prvej – má sa veda o bezpečnosti vymedziť samostatne alebo len ako vedná disciplína medzinárodných vzťahov alebo politológie – ako bezpečnostné štúdie?
- Druhej – má sa všeobecná bezpečnosť ako predmet vedy o bezpečnosti ponímať komplexne (ako celok) alebo diferencovane ako jednotlivé bezpečnosti? (Škvrnda, F. 2001.; Laml, R. 2005.; Murdza, K. 2005.; Škvrnda, F. 2006. Janošec, J. 2007. Hofreiter, L., 2006.; Tyrala, P. 2010. Korzeniowski, L. F. 2012.

Pretrvávajúce polemiky k týmto paradigmám, otvárajú ďalšie možné problémy, ktoré bolo potrebné riešiť a to najmä pri tvorbe kategoriálneho aparátu tejto vedy, ktorý ako kategoriálny aparát každej vedy, má umožniť identifikovať nosné prvky systému a zabezpečiť komunikáciu v rámci danej vedy a komunikáciu tejto vedy s okolím. (Kříž, Z., Mareš, M., Suchý, P. 2007; Hofreiter, L. 2008)

V tejto polemike sa príslušníci katedry priklonili k skupine, ktorá chápe bezpečnosť ako sociálny jav, ktorého obsah, štruktúra i funkcie presahujú hranice jedného vedného odboru. Akýkoľvek uhol pohľadu ju vymedzuje ako systém, obsahujúci celý rad podsystémov, ktorý je zároveň podsystémom vyššieho systému – regionálneho, kontinentálneho, či globálneho. Súhlasia však aj s výhradami druhej skupiny, ktorá novovytvárajúcej vede o bezpečnosti vyčíta veľmi nízku teoretickú prepracovanosť svojho kategoriálneho aparátu. Nejednoznačnosť pri používaní a tiež pri výklade základných pojmov vytvára nielen teoretické ale tiež praktické problémy doma i v zahraničí.

Súhlasia s názorom **F. Škvrndu**, že *„Bezpečnosť nie je iba teoretickým pojmom, ale je tiež súčasťou daného politického myslenia a praktickým problémom. Interpretácia pojmu bezpečnosť je tiež oblasťou politického zápasu, inerpretovanou a využívanou rôznym spôsobom v národnom aj medzinárodnom meradle“*. (Škvrnda, F. 2001)

Bezpečnosť chápú ako aktuálnu rovnováhu medzi momentálne poznanými ohrozeniami a rizikami a pripravenosťou daného subjektu na ich efektívnu elimináciu v konkrétnom čase a bezpečnostnom prostredí. Na základe poznania, že nepoznané rizika a ohrozenia aktuálnu rovnováhu narúšajú, robia záver, že k zaisteniu vysokého stupňa bezpečnosti je potrebné odhaliť a analyzovať čo najviac rizík a ohrození a zabezpečiť kvalitnú prípravu k ich eliminácii. (Hofreiter, L. 2004; Hofreiter L., Matis J. 2009) *Východisko pre dosiahnutie stability vo svete vidia v odklonení sa od trhového fundamentalizmu neoliberalnej politiky konca 20. storočia (Giddens, A. 2011) a vytvorení novej rovnováhy medzi verejnými a súkromnými a tiež medzi spoločenskými a individuálnymi záujmami a aj to iba za predpokladu, že jadrom ekonomiky sa stane humanistická ekonomika.* (Haluška, I. 2011. s. 9 – 10)

Na katedre sa venovala veľká pozornosť regulovanému procesu globalizácie, analyzovaniu chudoby, nestability a vojny ako tých sociálnych javov, ktoré sú hlavnou príčinou vzniku masovej migrácie a v kontexte s humánnosťou, inakosťou a tiež intoleranciou a neznášanlivosťou aj radikalizmu, extrémizmu a terorizmu. (Matis, J. 2008, 2014, 2016)

V prácach neustále zvyrazňujú skutočnosť, že kríza sa týka nielen spoločnosti, ale tiež jednotlivca, pričom: *krízu spoločnosti* chápu ako narušenie rovnováhy spoločnosti a jej sociálnych skupín vo všetkých jej sférach: politickej, ekonomickej, kultúrnej a sociálnej a *krízu jednotlivca* popísali ako jeho emočné rozrušenie, ktoré je často sprevádzané pocitmi zmätku, úzkosti, depresie, hnevu a dezorganizácie vo vzťahoch a sociálnom fungovaní. (Matis, J. 2006) Za sociálne riziká vzniku kríz v globálnom, spoločenskom, skupinovom a individuálnom rozmere, považovali chudobu a vojnu.

Chudobu vymedzili ako sociálny jav, v ktorom existujúce vzťahy a realizované procesy neumožňujú *jednotlivcom, sociálnym skupinám a spoločnostiam* efektívne vyrábať a spotrebovať prostriedky materiálnej a duševnej povahy k uspokojovaniu svojich primárnych a sekundárnych záujmov a potrieb, čo spôsobuje ich vylúčenie z danej spoločnosti alebo komunity, ich duchovné spustnutie a citovú absenciu vo vzájomných vzťahoch medzi ľuďmi. Má teda dve neoddeliteľné stránky: *materiálnu* a *duchovnú*. Materiálna stránka vyjadruje nemožnosť vytvárať a spotrebovať materiálne statky. Duchovná stránka vyjadruje nemožnosť vytvárať a spotrebovať duchovné statky. (Matis, J. 2007) Chudoba výrazne diferencuje nielen jednotlivcov a spoločnosti ale tiež jednotlivé regióny a štáty. Zapričiňuje nestabilitu a býva príčinou konfliktov, ktoré môžu postupne prerásť do ozbrojeného násillia do vojny.

Vojnu chápu ako jednu z foriem sociálneho konfliktu, ako stav, kedy sa protirečenia medzi dvomi stranami riešia cestou masového ozbrojeného násillia. Od iných foriem sociálneho konfliktu sa odlišuje týmito znakmi: *násillím* (je to násilný ozbrojený akt), *masovosťou* ozbrojeného násillia (toto ozbrojené násillie má masový charakter), *zámernosťou* a *cieľavedomosťou, organizovanosťou, rozsahom* a *trvaním* ozbrojeného konfliktu, *nezávislosťou* oboch strán a *právnym charakterom* (násillím, ktoré je regulované právnymi normami, tzv. legitímne násillie). (Polonský, D., Malátek, V., Matis, J. 1994)

Hlavné prvky, tvoriace obsah vojny sú: *politika* a *masové ozbrojené násillie*. Masové ozbrojené násillie sa realizuje ozbrojeným zápasom (bojom). Vedie sa za dosiahnutie politických, ekonomických, národnostných, náboženských a iných cieľov. (Matis, J. 2008) Obsah vojny tvoria *činnosti* spoločenských síl, ktoré dopĺňujú a zabezpečujú vojenské akcie. Napomáhajú tak priamo alebo nepriamo politickým cieľom vojny v ekonomickej, ideologickej a zahraničnopolitickej oblasti.² (Krejčí, O. 2010)

² Nové pohľady na vedenie vojen v 21. storočí: 1. pokračuje premena väčšiny armád z konskripčných (zmiešaných) na profesionálne armády; 2. jadrové zbrane „zastarali“ ako vojenskopolitický nástroj a sú dopĺňované nejadrovými strategickými zbraňami a napokon 3. zbrojenie vstúpilo do kozmického priestoru.

Vo svojich prácach zdôraznili, že pojmy vojna a terorizmus, nemožno stotožniť ani v prípade štátneho terorizmu, v ktorom je „teroristický akt“ prostriedkom politiky štátu, alebo skupiny štátov, pretože:

- násilným prostriedkom vojny je hrozba alebo použitie *masového ozbrojeného násilia* voči vojenským cieľom protivníka podľa známych a dohodnutých zásad, zvykov a tradícií boja, zakotvených v zákonoch medzinárodného vojnového práva;
- násilným prostriedkom terorizmu je *teroristický akt* – teror, chápaný ako čin, ktorého obsahom je použitie násilia, či jeho hrozba jednotlivcami, sociálnymi skupinami alebo jednotlivými štátmi (skupinou štátov), v rôznych podobách (až po masové ozbrojené násilie – teda boj), k zastrašeniu iných jednotlivcov, sociálnych skupín a štátov až po ich fyzickú likvidáciu alebo silné narušenie základných funkcií štátu.

Terorizmus vymedzili ako cieľavedomé použitie prostriedkov individuálneho, či masového ozbrojeného násilia proti nezúčastneným – zväčša civilným, neozbrojeným osobám a to aj v čase mieru, za účelom dosiahnutia svojich cieľov a to: politických, náboženských, nacionalistických, ekonomických, kriminálnych a pod. Jadrom pojmu „terorizmus“, jeho hlavným znakom (atribútom) je šírenie *strachu* a *hrôzy*. K ďalším jeho znakom možno zaradiť: *cieľavedomosť*, *využívanie násilia* (hrozby jeho použitia) a *záujem o medializáciu a vplyv na verejnú mienku*. (Škvrnda, F. 2003.; Matis, J. 2005) Za významný zdroj terorizmu sa považuje prejav radikalizmu a extrémizmu.

Hrozbu *extrémizmu* a *radikalizmu* považujú aj v súčasnosti za vysoko aktuálnu. Nepochopenie inakosti sa cez prizmu intolerancie a neznášanlivosť transformuje do prejavov nenávisť voči príslušníkom iných rás, národov, národnostných menšín a etnických skupín, ale aj náboženstiev, ktoré prinášajú so sebou vysoký stupeň nebezpečenstva priameho ohrozenia riadneho fungovania demokratickej spoločnosti. Dôrazne upozorňujú, že nie je možné radikalizmus a extrémizmus stotožňovať.

Radikalizmus je potrebné chápať ako súhrn názorov. Ich cieľom je meniť prijaté a uznávané normy a zásady fungovania určitého sociálneho systému, pohybujúc sa na hranici ich neporušovania. Tieto názory nesledujú likvidáciu sociálneho systému, no ich aplikácia vedie k jeho rozsiahlym zmenám.

Extrémizmus je už potrebné chápať ako súhrn názorov a aktivitu, smerujúcu k zmenám už uznávaných noriem a zásad fungovania určitého sociálneho systému, čo v konečnom dôsledku vedie až k jeho likvidácii. Je nebezpečný konaním výrazne sa odchyľujúcim od bežného správania – extrémny, krajnosti, výstrednosť, radikálne konanie a názory.

Radikalizmus a extrémizmus ako sociálne javy (spoločenské alebo skupinové) sú priamo závislé na usporiadaní a stave spoločnosti, v ktorej sa prejavujú a tiež vnútorne diferencujú. Ak je každá spoločnosť tvorená tromi základnými sférami – politickou, ekonomickou a kultúrnou, ktorými sa prelína sféra sociálna (spoločenská alebo skupinová),

potom sa v praxi možno stretnúť s týmito základnými druhmi radikalizmu a extrémizmu: *politickým, ekonomickým a kultúrnym*. (Matis, J. 2014)

Pri analýze extrémizmu, radikalizmu a terorizmu sa príslušníci katedry nevyhli ani sociologickému pohľadu na jeden z hlavných problémov súčasnej Európy, ktorým je stúpajúci až masový príliv cudzincov do vyspelých európskych štátov – *masovú migráciu*, (Matis, J. 2016) ktorú nemožno stotožniť s masovým utečenectvom.³ Zdôraznili, že neumožnením registrácie migrantov sa masová migrácia stáva neregistrovanou masovou migráciou, ktorá umožňuje nekontrolovaný prienik organizovanému zločinu, terorizmu a rôznym chorobám, čo vyvoláva u obyvateľov cieľových alebo prijímajúcich krajín strach a obavy, ktoré sú zdrojom radikálnych a extrémnych názorov. Stotožňujú sa s názormi, že takáto migrácia neumožňuje (sťažuje) integráciu migrantov do kultúry prijímajúcej, či cieľovej krajiny. Súhlasia s tým, že Európania sa podľa odpovede na otázku o krachu multikulturalizmu delia na:

- *optimistov*, ktorí tvrdia, že migranti pomôžu vybudovať „nový európsky národ“, ktorý bude zbavený nacionalizmu. Nová, skutočne multikultúrna spoločnosť je podľa nich nádejou pre Európu.
- *pesimistov*, ktorí multikulturalizmus, v spojení s radikálnym islamom alebo len s islamom, považujú za veľké nebezpečenstvo pre ďalšiu integráciu Európy. (Matis, J. 2014)

Upozornili na potrebu rozlišovať migráciu ako takú a utečeneckú krízu, ktorú teraz Európska únia zažíva. Utečenecká kríza zatiaľ síce vrcholí no raz bude mať koniec. Utečenecký tok, ktorý v súčasnosti vidíme, je potrebné prijatými opatreniami v rámci Európskej únie zvládnuť. Na základe získaných skúsenosti sa je potrebné dôsledne pripraviť na svet, v ktorom bude migrácie oveľa viac. Ak to Európa nezvládne prinesie masová migrácia určitý odpor obyvateľstva cieľových krajín voči migrantom, čo sa v konečnom dôsledku odrazí v naozajstnom stroskotaní multikulturalizmu, v náraste nacionalizmu, radikalizmu a extrémizmu, v obnove neofašizmu a v prenesení boja s terorizmom na územie štátov Európskej únie.

Pri riešení týchto problémov, zobrali do úvahy skutočnosť, že vplyv globalizácie (Matis, J., 2008) na bezpečnosť, vojny a ozbrojené násilie sa hodnotí kriticky aj z pohľadu ľudskej bezpečnosti, ktorá sa odlišuje od poňatia všeobecnej bezpečnosti v bezpečnostných, či strategických štúdiách. (Waisová Š. 2005) Ľudská bezpečnosť kladie dôraz najmä na ľudský život a jeho dôstojnosť. Jej základné dimenzie predstavujú: sloboda od nebezpečenstiev (ochrana) a sloboda od nedostatku (rozvoj). Globalizácia vytvára pre jednotlivcov, sociálne

³ Pojem utečenec sa vzťahuje na kohokoľvek, kto vzhľadom k obavám z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných sociálno-skupinových a politických dôvodov je mimo krajiny svojej štátnej príslušnosti a vzhľadom k týmto obavám nemôže, alebo nechce využiť ochranu svojej krajiny. Môže to byť aj ten, kto sa bez štátnej príslušnosti nachádza mimo krajinu svojho predchádzajúceho trvalého bydliska a následkom týchto udalostí sa tam nemôže alebo zo strachu nechce vrátiť.

skupiny a spoločnosti (ich štáty) nové príležitosti, ale tým, že oslabuje štát oslabuje zároveň schopnosť tieto nové príležitosti využívať. (Zaplatinskij, V., Matis, J. 2010)

Protipólom globalizácie je *lokalizácia*, ktorá sa môže zjednodušene chápať ako *proces zavádzania zákona a poriadku*.⁴ (Bauman, Z. 2004. a tiež Volner, Š. 2005. s. 109)

Ak má uspieť v zápase s globalizáciou, musí postupne prerásť súčasné národné hranice (lokalitu). Riešenie vzťahu globalizácie a lokalizácie sa v plnej miere dotýka aj formovania Európskej únie – *nového poriadku* v Európe. Rozširovanie Európskej únie a jej ďalšie formovanie, ktoré sa začiatkom deväťdesiatych rokov zdalo také bezproblémové, už takým nie je. Európska únia si stále viac uvedomuje nevyhnutnosť stanoviť pevné normy, ktoré zabezpečia jej fungovanie a bezpečnosť. Globálny manažment (tzv. *nová lokálna elita*), (Matis, J. 2016) rieši nové morálne, intelektuálne, politické, ekonomické, civilizačné, bezpečnostné výzvy – teda globálne problémy.⁵ (Ivanička, K. 2006. s. 34)

Príslušníci katedry vychádzajú z toho, že sa postupne mení *globálna scéna*, ktorá prestáva byť iba medzištátnou politikou, zameranou cez vojenské, hospodárske a kultúrne nástroje na zaistenie hraníc, zabezpečujúce územie (teritórium) legislatívnej a exekutívnej zvrchovanosti každého štátu. Globálna scéna sa v súčasnosti postupne stáva globálnou politikou, ústiacou do *globálnej (kosmopolitnej) demokracie*. (Giddens, A. 2011. s. 117 – 120) Preto sú presvedčení o tom, že usporiadať časť sveta ešte stále znamená založiť štát, ktorý môže konkurovať globálnej a exteritoriálnej elite (Sztumski, J. 2007) – teda *globálny a exteritoriálny štát*, štát *nadnárodný*, ktorý ale zabezpečí všetky funkcie národného štátu. Kompetencie národného štátu získa násilím alebo mu tieto kompetencie národné štáty odovzdajú dobrovoľne. Aby tento proces fungoval bez konfliktov musí *lokálna elita* (vodcovia na lokálnej úrovni) postupne prerásť v *novú lokálnu elitu* – v tzv. nadnárodnú elitu, ktorá je schopná presadzovať lokálne názory v globálnom svete a korigovať tak vznikajúci *nový neporiadok*. (Matis, J. 2016. s. 149-163)

Bezpečnostná situácia Európskej únie potvrdzuje potrebu urýchliť integráciu aj v oblasti branno-bezpečnostnej, (Staněk, P., Ivanová, P. 2016. s. 201-206) teda integrovať sily a prostriedky štátov Európskej únie, ktoré zaisťujú nevojenskú a vojenskú bezpečnosť. Nastal čas úvah o vytvorení spoločnej ozbrojenej obrany Európskej únie, čo zatiaľ narazilo na vnútorný odpor členských krajín. Zatiaľ je miera bezpečnostnej situácie a miera využitia ozbrojených zložiek v jednotlivých členských krajinách odlišná. Hovoriť dnes o využití ozbrojených síl Európskej únie na riešenie vnútornej bezpečnosti danej členskej krajiny, by asi vyústilo do ďalšieho posilnenia separačných a dezintegračných procesov. (Matis, J. 2016)

⁴ Proces, ktorý má zabrániť chaosu, *novému svetovému neporiadku*, vznikajúci oslabovaním komunikácie medzi globálnejšími a exteritoriálnejšími *elitami* a „lokalizovanou“ *väčšinou*, sa označuje ako proces zavádzania *nového poriadku*.

⁵ *Globálny problém* sa odlišuje nielen všeľudským dopadom, ale tiež mechanizmom svojho vzniku. Je to problém, ktorý ohrozuje ľudstvo a prírodu na zemi dôsledkom kumulatívneho, či synergetického spolupôsobenia lokálnych (miestnych) vplyvov ľudskej činnosti. Paradoxom (zdanlivý nezmysel) súčasnosti je fakt, že pre riešenie globálnych problémov neexistujú zatiaľ žiadne globálne, ale opäť iba lokálne prostriedky.

Napriek tomu je potrebné ochranu vonkajších hraníc Európskej únie zaistiť, čo bude jedným z prvých integračných procesov Európskej únie v bezpečnostnej oblasti. Je si potrebné uvedomiť, že v tomto procese ešte nepôjde o vytvorenie európskej armády alebo ozbrojených síl Európskej únie, ale len o vytvorenie riadiacich štruktúr, zabezpečujúcich spoluúčasť a súčinnosť jednotlivých členských krajín Európskej únie pri zaistovaní bezpečnosti vojenského a nevojenského charakteru. Bude to proces, v ktorom pôjde o zaistenie koordinovaného postupu konkrétnych zložiek jednotlivých členských krajín Európskej únie – armády, polície, záchranných a bezpečnostných zborov a služieb, pri zabezpečovaní ich pripravenosti a pri vykonávaní činností a opatrení, ktoré súvisia s poskytovaním pomoci jednotlivým členským krajinám Európskej únie, ktoré sú v tiesni.

Dlhoročná spolupráca katedry s inštitútom sociológie Vroclavskej univerzity bola nasmerovaná na proces vytvorenia bezpečnostných síl Európskej únie, tvorených integrovanými disponibilnými (dostupnými) skupinami vojenského charakteru (armáda), polovojenského (polícia, hasičský zbor) a nevojenského charakteru, (záchranné zbory atď.), zaisťujúcich vojenskú a nevojenskú bezpečnosť. (Matis, J. 2016. s.129–145)

Zároveň sa spoločne s prof. nzw. **Maciejewskim** podieľali na vytvorení novej odvetvovej sociologickej disciplíny, ktorú možno považovať za jadro tzv. „vroclavskej sociologickej školy“ – sociológie disponibilných (dostupných) skupín, ktorú vymedzili ako odvetvovú sociologickú disciplínu, ktorej... *„predmetom skúmania sú sociálne skupiny, pripravené k nasadeniu. Vytvárajú sa v rámci vojenských, polovojenských a nevojenských – teda civilných systémov za účelom plnenia osobitých úloh, spojených so zaistením bezpečnosti jednotlivých sociálnych skupín alebo danej spoločnosti“*. (Maciejewski, J. 2014., s. 13 – 14)

Podstatnou vlastnosťou týchto skupín je ich *disponibilita* (dostupnosť) v oblasti bezpečnosti, realizovaná voči danej spoločnosti všeobecne a voči komunite, v ktorej existujú, veľmi konkrétne. (Matis, J., Maciejewski, J. 2017)

Disponibilita (dostupnosť) je spôsobilosť vykonávať činnosť určitým plánovaným spôsobom v súlade s úlohami, ktoré daná spoločnosť od konkrétnej disponibilnej (dostupnej) skupiny vojenského, polovojenského alebo nevojenského charakteru očakáva plniť.

Disponibilné (dostupné) skupiny sa teda ponímajú ako zámerne štruktúrované zoskupenia, ktoré sú na základe všeobecne stanovených a osobitých spôsobilosti disponibilné (dostupné) a to v širšom význame tohto slova. Keďže osobitý charakter ich nasadenia v pomerne úzkom rozsahu, spôsobuje ich ďalšie členenie, väčšina týchto skupín je rozmanitých a to nielen z aspektu rozsahu a druhu pôsobenia ale tiež z aspektu rozmeru akcií, ktorých sa zúčastňujú. Pretože členenie disponibilnosti sa vymedzuje spoločenským systémom, možno hovoriť o disponibilnosti, vyskytujúcej sa v ekonomickom, politickom a výchovnom systéme a tiež v systéme bezpečnosti štátu.

Disponibilné (dostupné) skupiny, vytvárané v sfére bezpečnosti, vykazujú trvalú pripravenosť na špecializované činnosti cez svoje kompetencie (dostupnosť v úzkom zmysle – tzv. pohotovosť), ktoré sú odlišné od pravidelných činností (dostupnosť v širokom zmysle slova), vedených organizovaným, profesionálnym spôsobom, pričom tieto aktivity nie sú niekedy aj z politických dôvodov sprístupnené verejnosti. Na výkon týchto činností je potrebná štátna licencia. Disponibilita sa dotýka tiež členov skupín, ktoré realizujú v danej sfére profesionálne a špecializované činnosti, zaisťujúce bezpečnosť v rôznych oblastiach života sociálnych zoskupení. (Matis, J., Maciejewski, J. 2017)

Pri riešení integračných procesov Európskej únie, najmä v oblasti bezpečnosti si príslušníci katedry jasne uvedomovali, že na riešenie úloh s nimi spojených musia byť dobré pripravené elity, najmä vojenské elity a to nielen na lokálnej ale aj globálnej úrovni.⁶ Vymedziť vojenskú elitu vyžaduje pochopiť obsah pojmu elita v konkrétnej spoločnosti, ktorý má širší obsah ako je vrcholová pozícia v politicko-mocenskej štruktúre spoločnosti. Daná spoločnosť sa môže a aj sa zaoberá bez vrcholnej politickej, mocenskej, ekonomickej alebo aj kultúrnej garnitúry, ale v žiadnom prípade sa nezaobíde bez elity. Preto je každý útok na elitu útokom na podstatu tejto spoločnosti. Keďže je v konečnom dôsledku zväčša neúspešný, nemá väčší význam.

Elita je vždy a všade v neustálom pohybe a zmene. Je to aktuálny sociálny jav, ktorého riešenie ukazuje na celý rad ďalších problémov a súvislostí. Z tohto dôvodu je potrebné „teóriu elít“ ponímať ako významnú teóriu, ktorá podstatným spôsobom rieši: význam a postavenie elity v spoločnosti, spôsob a napĺňanie jej progresívnej roly v tejto spoločnosti a napokon tiež spätný odraz vplyvu elity na spoločnosť. (Svobodová, H., 2011)

Pri vymedzení pojmu „elita“ vyšli príslušníci katedry z prístupov viacerých autorov, ktoré však nepovažujú celkom za úplné (Ftorek, J. 2011; Švehla, M. 2004) a preto považujú za potrebné zodpovedať tri základné otázky: *po prvé*, kto je nositeľom, *po druhé*, akú má pozíciu v sociálnom systéme a *po tretie*, akými atribútmi sa odlišuje od ostatných príslušníkov spoločnosti, teda od väčšiny.

Elitu vymedzili ako množinu osôb, sociálnu skupinu, voľne priechodnú vrstvu spoločnosti, špičkových držiteľov moci – ako menšinu spoločnosti, ktorá v sociálnej skupine, organizácii, inštitúcii alebo spoločnosti (určitý sociálny systém či subsystém) zaujíma najvýznamnejšie postavenie (sociálnu pozíciu), pretože má vplyv na dianie v spoločnosti (politickú, ekonomickú, kultúrnu a sociálnu oblasť), vládne a ovláda jej väčšinu a to vďaka svojim: individuálnym vlastnostiam, autorite, talentu, atraktivite, statusu a prestíže, dôveryhodnosti, profesionálnym kvalitám, bohatstvu, konexiám, moci a vplyvu, odvahe hovoriť pravdu a napokon schopnosti tvoriť a naplňovať vízie.⁷ Z uvedenej definície možno

⁶ V rokoch 2016-2017 príslušníci Katedry spoločenských vied a jazykov riešili Projekt vedy a výskumu č.06-2016, Príprava dôstojníckeho zboru ozbrojených síl Slovenskej republiky na prevzatie sociálnej pozície vojenskej elity v ozbrojených silách Slovenskej republiky a v spoločnosti na roky 2016-2017.

⁷ Dostupné na internete (03.07.2024) <http://kultura-bezpieczenstwa.pl/archive/kultura-bezpieczenstwa-nr-28/>

konštatovať, že Elitu nevnímajú len ako vrcholný politický subjekt, vlastníci mocenské prostriedky, ale ako súhrnný komplex činností ľudí, ktorí dosahujú špičkové výsledky a v danej sfére vytvárajú špecifické hodnoty.

Elity sa na základe komplexného prístupu – teda prelínania sa viacerých rovín a uhlov pohľadu, ďalej klasifikujú. Rôzne segmenty spoločnosti rozdeľujú ľudí podľa úrovne na dve základné skupiny a to na: *elitu* a *ne-elitu*. Skupina osôb, vymedzená ako elita sa ešte ďalej člení. Ak chceme obsahovo vymedziť jednotlivé druhy elít v konkrétnej spoločnosti, je treba prikročiť k takému ich členeniu, ktoré by jasne vyjadrovalo základné rozdiely medzi nimi.

Rozdeliť ich možno na tri skupiny: *ideologické elity*, *politické elity* a napokon *ekonomické elity*. (Matis, J. 2017. s. 7-40)

Svoju pozornosť sme zamerali na *politické elity*, ktoré sú elitami sily a dynamiky, disponujúce veľkou (politickou) mocou a kompetenciou riadiť spoločenské a politické dianie. Sú nositeľmi politickej moci s rôznou úrovňou vplyvu v spoločnosti. Patria sem nielen vládne a politické špičky, ale aj elity vojenské (elity bezpečnostné – armádne, policajné a záchranné), ktoré sú považované za akýchsi vykonávateľov vôle politickej elity. Za určitých podmienok sa medzi politické elity môžu zaradiť aj subjekty ekonomického sektora, majúce cez rôzne lobistické skupiny prístup k výraznému politickému vplyvu a dokážu ho aj adekvátne využiť. (Tóth, R. 2007, s. 35)

Vychádzajúc z analýzy pojmu spoločenská elita ponímajú príslušníci katedry *vojenskú elitu* ako súčasť elity politickej, ktorá je výrazne prepojená s ekonomickou a ideologickou elitou, povedané aj inak, na ktorú má vplyv ekonomická a ideologická elita. Ich vzájomné prepojenie je logickým vyústením silnej vzájomnej previazanosti (sociálnej väzby⁸) ideologických, politických a ekonomických elít. Vymedzili ju teda ako: *skupinu osôb, či voľne prechodnú vrstvu, ktorá má v danom bezpečnostnom sektore výrazný vplyv a to vďaka zastávaniu vedúcej, alebo inak významnej pozície, v dôsledku osobnostných, či profesijných kvalít, alebo tiež sociálneho postavenia*. (Matis, J. 2017. s. 7-40)

Boli si vedomí toho, že na obsah pojmu „vojenská elita“ nie je až taký jednoznačný názor. Táto nejednoznačnosť vyplýva zo šírky pohľadov na rozsah obsahu tohto pojmu, pričom:

Najširší pohľad poníma vojenskú elitu ako elitu bezpečnostnú, ako skupinu osôb, či voľne prechodnú vrstvu spoločnosti, ktorá má v danom bezpečnostnom prostredí výrazný vplyv a to na základe vedúcej, alebo inak významnej pozície, či v dôsledku osobnostných a profesijných kvalít a sociálneho postavenia.

⁸ Sociálne väzby sa môžu deliť na tieto základné druhy: *tradicionalné (tradičné) väzby*, v ktorých sú sociálne vzťahy a sociálny styk určované tradíciou, konvenciou a zvykmi; *afektívne väzby*, v ktorých sú sociálne vzťahy a sociálny styk založené na emocionálnych faktoroch, na emócií; *racionálne väzby*, v ktorých sú tieto vzťahy a sociálny styk späté s tendenciou k súčinnosti pri uspokojovaní rovnakých záujmov, potrieb a postojov k daným hodnotám a napokon *pragmatické väzby*, v ktorých sú tieto vzťahy a styk určované úsilím o dosiahnutie cieľa.

Širší pohľad chápe vojenskú elitu ako elitu v armáde a polícii (armádna a policajná elita), ako skupinu osôb, či voľne prechodnú vrstvu v danej vojenskej organizácii, ktorá má v nej výrazný vplyv a to na základe vedúcej, alebo inak významnej pozície, alebo v dôsledku osobnostných, profesijných kvalít a sociálneho postavenia.

Užší pohľad považuje za vojenskú elitu tzv. elitné jednotky armády a polície, teda príslušníkov týchto jednotiek v armáde a polícii, ktorí sú chápaní ako skupina osôb, či voľne prechodná vrstva v danej vojenskej organizácii, ktorá má v nej výrazný vplyv a pozíciu a to v dôsledku osobnostných, profesijných kvalít a sociálneho postavenia.

Vo všetkých troch významoch tvorí vojenskú elitu skupina takých osôb, ktoré majú veľký vplyv v danej spoločnosti alebo tiež organizácii (armáda) a to nielen zastávanou vedúcou alebo inak významnou pozíciou, ale tiež v dôsledku svojich osobnostných a profesijných kvalít, teda: *kvalít vojenského profesionála* (tvorených odbornosťou, zodpovednosťou, korporatívnosťou, a napokon sociálnou kvalifikáciou); *kvalít veliteľa* (tvorených psychickými, pedagogickými, morálnymi a tiež sociálnymi vlastnosťami) a napokon *kvalít vodcu* (tvorených faktormi akými sú: faktor uznania významu podriadených, faktor iniciatívy, faktor dôrazu na výkonnosť a napokon faktor spoločenskej citlivosti).

Táto skutočnosť je veľmi významná, pretože vyjadruje, že elity sa formujú iba z množiny osôb, ktoré získali uvedené kvality a vlastnosti. Tieto kvality a vlastnosti sa nededia, tieto osoby sa s nimi nenarodia, ale musia ich získať v nepretržitom procese utvárania vojenského profesionála, alebo v procese utvárania profesionála v oblasti bezpečnosti (manažér bezpečnosti).

Z uvedeného vyplýva, že vojenskú elitu, ponímanú ako bezpečnostnú elitu, tvorí nekonzistentná skupina osôb, v ktorej dnes prevažujú nevojaci. Táto elita výraznou mierou rozhoduje o zaistení bezpečnosti krajiny, preto sa musí zodpovedne na túto rolu pripraviť. Počet vojakov v tejto skupine sa od 90. rokov minulého storočia začína drasticky znižovať a tak sa podstatne zužuje vplyv vojakov na zaistenie bezpečnosti.

Tieto skutočnosti sa odrazili i vo formovaní armádnej elity (elita ozbrojených síl), ktorej počty sa od polovice 90. rokov minulého storočia drasticky znížili. Vojenská kariéra už prestáva byť príťažlivou, lebo neposkytuje toľko príležitostí, ako v 20. storočí do obdobia rozpadu bipolarity. Okrem toho sa armádna elita, najmä štátov NATO, pripravuje viac kozmopolitne, „aliančne“ ako vlastenecky. Profesionálni vojaci tvoria sociálne menej homogénnu skupinu. Vymedzujú sa skôr ako zamestnanci štátu (štátni zamestnanci) a nie ako osobitná služba pre štát, oslabuje sa tak ich korporatívnosť.

Oproti minulosti sa dnes výrazne oslabuje polarizovanie vojenského sociálneho prostredia a prostredia spoločenského (civilné, nevojenské). Týmto problémom, aj keď v menšom rozsahu, sa nevyhla ani armádna a policajná profesijná elita – teda špeciálne jednotky týchto organizácii a inštitúcií.

ZÁVER

Na záver popisu takmer pätnásťročnej práce príslušníkov Katedry spoločenských vied a jazykov Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši zameranej najmä na oblasť bezpečnosti a stručnej teoretickej analýzy paradigiem vedecko-pedagogickej činnosti katedry v tejto oblasti je potrebné zdôrazniť, že bezpečnosť ako multidimenzionálny fenomén bola príslušníkmi katedry skúmaná z viacerých aspektov, než iba andragogického a sociologického.

Uskutočnená teoretická analýza vybraných paradigiem vedecko-pedagogickej činnosti zameranej na oblasť bezpečnosti potvrdila skutočnosť, že príslušníci katedry, významnou mierou spolupracovali s predsedom Európskej asociácie pre bezpečnostné vedy prof. nzw. dr hab. Ing. **Leszkom Fryderykom Korzeniowskim** pri riešení teoretických problémov bezpečnosti a úloh, ktoré vyplynuli z procesu vzniku vedy o bezpečnosti – securitológie.

Teoretická analýza potvrdila, že nové bezpečnostné výzvy môže úspešne zvládnuť nielen pripravený manažment – lokálny i globálny, ale tiež dobre pripravená celá spoločnosť. Potvrdila tiež skutočnosť, že najkvalitnejšie a najkoncentrovanejšie sa zatiaľ príprava nových *manažérov* v oblasti bezpečnosti, uskutočňuje vo vysokých školách, ktoré sú zamerané na bezpečnosť. Preto sa transformácii učiva a vedeckopedagogickému zboru na týchto školách musí venovať zo strany vedenia štátu ale tiež samotných vysokých škôl zvýšená pozornosť.

V súvislosti so zaistením bezpečnosti danej spoločnosti, regiónu je preto potrebné zmeniť pohľad na výučbu spoločenských vied na týchto školách, ktoré musia nielen vysvetliť zmeny v bezpečnostnom prostredí, ale musia jednotlivcov, sociálne skupiny i celú spoločnosť a najmä jej lokálne elity na tieto zmeny pripraviť. Súčasná situácia vo svete a najmä v Európe to plne potvrdzuje.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAUMAN, Z.: *Individualizovaná spoločnosť*. Praha: Mladá Fronta. 2004. s. 46. ISBN 80-204-1195-X
- ČUKAN K., ERNEKEROVÁ P., MATIS, J.: Výskum postojov študentov Vojenskej akadémie Liptovský Mikuláš - Výskumná správa. In.: *Zborník výskumných správ zo sociologických výskumov v rezorte MO SR v období 1999 - 2001*, Bratislava: MO SR, 2001, s. 6-13
- FRIČ P., NEKOLA M., PRUDKÝ L.: *Veřejnost a elity jako aktéři modernizace*. Praha: CESES FSV UK, 2005. s. 4 – 14. ISSN 1801-1640 (tlač)
- FTOREK, J.: *Public relations a politika. (Kdo a jak řídí naše osudy s našim souhlasem)*. Praha: Grada Publishing a.s. 2011. s. 15. ISBN 978-80-247-6690-4 (el. verzia v PDF);
- GIDDENS, A.: *Třetí cesta*. Praha: Mladá fronta. 2011. s. 125 – 129. ISBN 80-204-0906-8
- HALUŠKA, I.: *Budúcnosť globálnej ekonomiky (Teória a prax humanistickej ekonomiky)*. Bratislava: IRIS. 2011. s. 9 – 10. ISBN 978-80-89256-65-5
- HAMAJ P., MARTINSKÁ M., MATIS J.: *Vybrané problémy zo všeobecnej sociológie*. L. Mikuláš: AOS, 2005. ISBN 80-8040-266-3

- HOFREITER, L.: *Bezpečnosť, nebezpečnostné riziká a ohrozenia*. Žilina: ŽU v Žiline. 2004. ISBN 80-8070-181-4
- HOFREITER L.. *Securitológia*. L. Mikuláš: AOS, 2006. 138 s. ISBN 978-80-8040-310-2;
- HOFREITER, L.(ed.): Zborník anotácií a elektronických verzií recenzovaných príspevkov na CD–nosiči z Medzinárodnej vedeckej konferencie „Bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelávanie“. Liptovský Mikuláš: AOS 2006. ISBN 80-8040-302-3
- HOFREITER L.: Apológia bezpečnostnej vedy. In: *Obrana a stratégie č. 1*. roč.3. Brno: UO. 2008. ISSN 1214-6463. s.101 – 111.
- HOFREITER, L.(ed.): *Bezpečnosť a bezpečnostná veda : zborník vedeckých a odborných prác : [medzinárodná vedecká konferencia : 7.-8.10.2009, Liptovský Ján]*. - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. - ISBN 978-80-8040-372-0.
- HOFREITER L., MATIS J.: Kľúčové determinanty a činitele súčasného a budúceho bezpečnostného prostredia. In: *Bezpečnostní technologie, systémy a management 2009*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, Fakulta aplikované informatiky, 2009. - ISBN 978-80-7318-864-1.
- IVANIČKA, K.: *Globalistika*. (Poznávanie a riešenie problémov súčasného sveta). Bratislava: Ekonomia. 2006. s. 34. ISBN 80-8078-028-5.
- JANEČEK V., MATIS, J.: *Vybrané problémy edukácie vojenského profesionála*. L. Mikuláš: AOS. 2006. s. 22 – 25. ISBN 978-80-8040-312-6
- JANOŠEC J.: Sekuritologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti. In: *Vojenské rozhledy, č. 3, XVI (XXXXVIII)*, Praha: MO ČR.. 2007. ISSN 1210-3292 s. 3 – 13;
- KONČAL V.; BALITSKIY A.: *Politológia*. 1. vyd. (skriptum). Bratislava: STU v Bratislave, 2004. s. 39 ISBN 80-227-2147-6;
- KORČOKOVÁ Z., MATIS J.: Význam sociálneho poradenstva pre vojenského profesionála v etape bojového nasadenia. In: *Psychologické a sociologické aspekty podpory a pomoci personálu v nasadení*. L Mikuláš : AOS, 2011. s. 10-105. ISBN 978-80-8040-430-7;
- KORČOKOVÁ Z., MATIS J Sociálna práca, sociálne poradenstvo a sociálno-psychologická podpora vojaka v nasadení a vojenská rodina. In: *Metódy sociálnej práce s rodinou. (zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou)*. Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety v Bratislave, 2012. s.284–294. ISBN 978-80-8132-050-7(CD-ROM).
- KORZENIOWSKI L. F. *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*. Warszawa: Difin, 2012. 298 s. ISBN 978-83-7641-518-5.
- KREJČÍ O.: *Válka*. Praha: Professional Publishing. 2010. s. 142. ISBN 978-80-7431-029-4
- KŘÍŽ Z, MAREŠ M., SUCHÝ P.: Sekuritologie – pavěda, nikoliv metavěda. In: *Obrana a strategie č. 2*. roč.2. Brno: UO. 2007. ISSN 1214-6463. s.117 – 124.
- LAML R.: Príspevok k vymedzeniu pojmov „hrozba“ a „riziko“. In: *Vojenské obzory č.1, roč.11*. Bratislava: VIA MO SR. 2005. ISSN 1335-2598. s. 15 – 25.;
- LIPTÁK L.: Strategické elity. In: *Storočie dlhšie ako sto rokov*. Bratislava: Kaligram, 1999, s. 291. ISBN 978-80-81015-21-2;
- MACIEJEWSKI, J.: *Grupy dyspozycyjne (Analiza socjologiczna)*. Wroclaw: WUW. 2012. s. 50–60. ISBN 978-83-229-3253-7
- MATIS J.: *Sociologický pohľad na vojenské povolanie*. L. Mikuláš, 1995

- MATIS J.: Sociálno-profesijná pozícia vojenského andragóga. In: *Charakteristika profesie vojenského andragóga a koncepcia jeho prípravy*. Zborník z vojensko-vedeckej konferencie. L. Mikuláš: VA, 1999. s. 99 – 100
- MATIS, J.: Dvojitý status učiteľa vojenskej školy. In: *Zborník z vojensko-vedeckej konferencie „Učiteľ vojenskej vysokej a strednej školy“*. Liptovský Mikuláš, VA, 2000. s. 78 – 83. ISBN 80-8040-141-1
- MATIS, J.: Názory študentov AOS v L. Mikuláši na ozbrojené sily. In: *Společne aspekty zawodu wojskowego*. Toruń: Wyd. Adam Marszałek, 2010. ISBN 978-83-7611-621-1. s. 30-37.
- MATIS, J.: *Spôsob života a životný štýl*. L. Mikuláš: LIA, 2002. ISBN 80-968719-8-6
- MATIS, J.: Príprava vojenských profesionálov – neoddeliteľná stránka individuálnej roviny profesionalizácie ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: *Zborník z medzinárodnej vojensko-vedeckej konferencie „Aktuálne otázky profesionalizácie Ozbrojených síl Slovenskej republiky vo svetle prístupových procesov do NATO.“* L. Mikuláš: VA, 2003, s. 23 – 32. ISBN 80-8040-222-1
- MATIS, J.: Príprava vojenských profesionálov – neoddeliteľná stránka individuálnej roviny profesionalizácie ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: *Zborník z medzinárodnej vojensko-vedeckej konferencie „Aktuálne otázky profesionalizácie Ozbrojených síl Slovenskej republiky vo svetle prístupových procesov do NATO.“* L. Mikuláš: VA, 2003, s. 23 – 32. ISBN 80-8040-222-1
- MATIS, J.: Veliteľ – vodca vojenskej jednotky. In: *Zborník z medzinárodnej vojensko-vedeckej konferencie „Aktuálne problémy vedenia a vodcovstva vo vojenských jednotkách“*. L. Mikuláš: AOS, 2004. s. 23 – 28. ISBN 80-8040-249-3.
- MATIS J.: Terorizmus ako sociálny fenomén. In: *Zborník príspevkov zo 6. medzinárodnej vedeckej konferencie „Medzinárodné vzťahy 2005“*, Mojmirovce. Bratislava: EU FMV. 2006. s. 437–441. ISBN 80 225-2238-4
- MATIS, J.: Kvalita života vojenských profesionálov a kultúra vojenskej organizácie (organizačná kultúra). In: *Organizačná kultúra Ozbrojených síl Slovenskej republiky: zborník z pracovného seminára*: Bratislava: GŠ OS SR ; Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl, 2005. s. 33-39. ISBN 80-8040-273-6.
- MATIS, J.: Sociálno-pedagogické aspekty utvárania kompetencie veliteľa v oblasti všeobecnej bezpečnosti. In: *Zborník anotácií a elektronických verzií recenzovaných príspevkov na CD–nosiči z Medzinárodnej vedeckej konferencie „Bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelávanie“*. L. Mikuláš: AOS. 2006. ISBN 80-8040-302-3
- MATIS, J.: Chudoba ako sociálny jav. In: *Slovensko v nových kontextoch - výzva pre sociologickú vedu: zborník referátov z výročnej konferencie Slovenskej sociologickej spoločnosti pri SAV, ktorá sa konala v dňoch 17.-18. marca 2006 v Nitre*. Nitra : Slovenská sociologická spoločnosť pri SAV, 2007. s. 32-36. ISBN 978-80-85447-14-9;
- MATIS, J.: Kvalita života a rodina vojenského profesionála (referát). In: *Zborník anotácií a elektronických verzií príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Životný štýl a rodina vojenského profesionála“*. Liptovský Mikuláš: AOS, 2007. ISBN 978-80-8040-328-7.
- MATIS, J.: Sociologia boja. In: *Sociológia pre spoločnosť [elektronický zdroj]: teoreticko-praktické zázemie sociálnej vedy*. L. Mikuláš: 2008. ISBN 978-80-89329-07-6;

- MATIS J.: Vybrané problémy globalizácie. In: *Sociológia pre armádu a bezpečnosť : zborník príspevkov členov vojenskej sekcie Slovenskej sociologickej spoločnosti na výročnú vedeckú konferenciu : 3.-4. apríl 2008*, Liptovský Mikuláš. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, 2008. s. 69-90. ISBN 978-80-89261-17-8.
- MATIS J.: Teoreticko-empirická analýza vybraných problémov sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: *Komplexné sociálne zabezpečenie vojenského profesionála : medzinárodná vedecká konferencia* : L. Mikuláš: AOS, 2010. s. 10-40. ISBN 978-80-8040-406-2;
- MATIS J.: Vojenská organizácia a prorodinná sociálna politika. In: *Rovnosť príležitosti a zosúladovanie práce a rodiny v praxi moderných organizácií : medzinárodná vedecká konferencia*. L. Mikuláš: AOS, 2012. s. 134–145. ISBN 978-80-8040-457-4.-CD-ROM,
- MATIS, J.: Extrémizmus a ozbrojené sily. In. *Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie „Riadenie bezpečnosti zložitých systémov“ 2014*. L. Mikuláš: AOS. 2014. s. 11-18. ISBN 978-80-8040-462-8
- MATIS J.: Rodina príslušníka OS SR v empirii. In. *Metodologiczne problemy w badaniach grup dyspozycyjnych*. Wroclaw. WUW. 2014. s. 489-502. ISBN 978-83-229-3428-9
- MATIS J.: Sociálno-pedagogické aspekty prípravy príslušníkov ozbrojených síl, bezpečnostných a záchranných zborov. In. *Sociálno-psychologické aspekty utvárania osobnosti príslušníkov ozbrojených síl, bezpečnostných a záchranných zborov 2015 (zborník vedeckých a odborných prác)*. L. Mikuláš : AOS. 2016. s. 9-21. ISBN 978-80-8040-519-9.
- MATIS, J.: Migrácia – významný faktor európskej integrácie pohotovostných skupín (grup dyspozycyjnych). In. *Zadania jednostek administracyjnych samorządu terytorialnego z wykorzystaniem potencjalu grup dyspozycyjnych w przewyżczeniu zagrożeń bezpieczeństwa publicznego*. Wroclaw: WUW. 2016. s. 243-265. ISBN 978-83-229-3562-0
- MATIS J.: Podiel výučby spoločenskovedných predmetov v školách zameraných na bezpečnosť na integrovaní disponibilných skupín v európskom priestore. In. *Kultura Bezpieczeństwa Nauka– Praktyka–Refleksje Nr 23*, 2016. s.131–190 ISSN 2299–4033
- MATIS, J.: Vojsko Európskej únie - integrácia národných disponibilných skupín. In. *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 : 7. medzinárodná vedecká konferencia*. L. Mikuláš: AOS, 2016. s. 301-316. ISBN 978-80-8040-534-2;
- MATIS, J.: Možný pohľad na integráciu pohotovostných skupín v súčasnosti a budúcnosti. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov: 6. medzinárodná vedecko-odborná konferencia*. L. Mikuláš: AOS, 2016.s. 11-24 ISBN 978-80-8040-530-4;
- MATIS J.: Možný pohľad na integráciu pohotovostných skupín v súčasnosti a budúcnosti. In. *Megatrendy współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa*. Warszawa. Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku 2016.s.129–145 ISBN 978-83-7556-922-3;
- MATIS J.: Integrovaný bezpečnostný systém Európskej únie (možný pohľad). In. *Medunarodni naučni zbornik pravo ekonomija menadžment II*. Bački Petrovac: Srpsko razvijno udruženje, 2016. s. 149-163. ISBN 978-86-80394-10-7
- MATIS, J.: Utváranie elity v ozbrojených silách slovenskej republiky. In. *Možné prístupy k príprave vojenských elít : Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. L. Mikuláš : AOS. 2017. s. 7-40. ISBN 978-80-8040-553-3;

- MATIS, J.: Elity v sfére bezpečnosti – bezpečnostné elity (elity bezpečnostného sektoru). *Kultura bezpieczeństwa NAUKA-PRAKTYKA-REFLEKSJE*, NR 28, 2017, s. 158-174. DOI 10.24356/KB/28/8. <http://kultura-bezpieczenstwa.pl/archive/kultura-bezpieczenstwa-nr-28/>
- MATIS J., IŽARIK Š., SPODNIAKOVÁ V.: *Vybrané problémy ekonomiky a manažmentu malého podniku*. L. Mikuláš: LIA. 2004. ISBN 80-969164-0-8
- MATIS, J., HAMAJ, P., MARTINSKÁ, M.: *Sociológia armády*. L. Mikuláš: AOS, 2008. ISBN 978-80-8040-361-4.
- MATIS, J., MACIEJEWSKI, J.: *Sociologická analýza disponibilných skupín*. L. Mikuláš: AOS. 2017. 200 s. ISBN 978-80-8040-559-5
- MATIS J., MARTINSKÁ M.: *Rodovo orientovaná sociálna práca vo vojenskej organizácii*. L. Mikuláš: AOS. 2011. 158 s. ISBN 978-80-8040-437-6;
- MATIS, J., MARTINSKÁ, M.: Ozbrojené sily ako genderovo integrovaná organizácia. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2011*. L. Mikuláš: AOS, 2011. s. 119-126. ISBN 978-80-8040-417-8
- MATIS, J., SIPKO, A.: Zborník z vedeckej konferencie „Rovnosť príležitosti a zosúladovanie práce a rodiny v praxi moderných organizácií“ L. Mikuláš. AOS. 2012. 265 s. ISBN 978-80-8040-457-4.
- MARTINSKÁ M., MATIS J.: Nový koncept ľudskej bezpečnosti a možnosti sociálnej práce. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2011*. L. Mikuláš: AOS, 2011. s. 111-118. ISBN 978-80-8040-417-8;
- MARTINSKÁ M., MATIS J.: Postavenie vojačky-ženy, vo vojenskej organizácii z aspektu rodovo orientovanej sociálnej práce. In: *Metódy sociálnej práce s rodinou. (zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou)*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety v Bratislave, 2012. s. 341–362. ISBN 978-80-8132-050-7(CD-ROM).
- MARTINSKÁ, M., SIPKO, A. (ed.): Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Súčasný stav a možný vývoj kvality života rodiny profesionálneho vojaka“ L. Mikuláš: AOS, 2007. ISBN 978-80-8040-499-4
- MURDZA, K. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava: APZ, 2005. 156 s. ISBN 80-8054-356-6.;
- POLONSKÝ, D., MALÁTEK, V., MATIS, J.: *Sociologický pohľad na armádu*. L. Mikuláš: VA SNP, 1994. ISBN 80-8040-019-9
- POLONSKÝ, D., MATIS, J.: *Profesionalizácia armády a príprava vojenských profesionálov*. L. Mikuláš: VA SNP 1994;
- POLONSKÝ, D., MATIS, J.: *Rodina vojenského profesionála*. L. Mikuláš: VA, 1997. ISBN 80-8040-045-8
- POLONSKÝ, D., MATIS, J.: *Vybrané kapitoly zo sociológie výchovy a vzdelávania dospelých v ozbrojených silách*. L. Mikuláš: VA, 2003. ISBN 80-8040-220-5
- POLONSKÝ, D., MATIS, J.: *Vybrané problémy zo sociológie výchovy*. L. Mikuláš: LIA, 2004. ISBN 80-969110-1-5;
- STANĚK, P., IVANOVÁ, P.: *Štvrtá priemyselná revolúcia a piaty civilizačný zlom*. Bratislava. Vyd. Dom ELITA, s.r.o. 2016. s. 201-206. ISBN 987-80-970135-8-5

- SVOBODOVÁ, H.: *Některé úvahy o vývoji a postavení „mocenské elity“*. E-polis.cz, 7. duben 2011. Dostupné z WWW: ISSN 1801-1438
- ŠKVRNDA, F.: K vojenskociologické charakteristice bezpečnostných hrozieb. In: *Vojenské obzory č.2, roč. 8*. Bratislava: VIA MO SR. 2001. ISSN 1335-2598
- ŠKVRNDA, F.: „*Terorizmus – najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti.*“ 2.vyd. Trenčín. Digital Graphic. 2003. ISBN 80-968337-23-2
- ŠKVRNDA, F.: Sekuritológia ako interdisciplinárny predmet. In: *Science & Military, č. 2, roč. 1*, L. Mikuláš. AOS. 2006. ISSN 1336-8885 s.73 – 77.
- ŠVEHLA, M.: *Elity, náš univerzální útok na zlobu*. Respekt (Politika, Spoločnosť, Kultura, Archiv). https://www.respekt.cz/elity_nas_univerzalni_recept_na_zlobu;
- TÓTH, R.: *Elity v spoločnosti*, Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2007, s. 35. ISBN 80-86879-09-7
- TÓTH, R., SZARKOVÁ, M., KUCHARČÍK, R.: Malacky: INKUBÁTOR Malacky, n. o. 2010. s. 5–13. ISBN 978-80-970316-1-9;
- TYRALA, P.: Securitológia ako interdisciplinárny vedný odbor, holisticky skúmajúci teóriu a prax bezpečnosti. In: *Vojenské reflexie č. 1, roč. V*. L. Mikuláš: AOS. 2010. ISSN 1336-9202. s.102 – 113.
- VOLNER, Š.: *Problémy bezpečnosti v 21. storočí*. B. Bystrica: Euroatlantické centrum. 2005. s. 109. ISBN 80-969306-1-3.
- VYHNAL, M., MATIS, J., TUČEK, J.: *Sociológia I*. L. Mikuláš: VA. 1998. ISBN 80-8040-074-1;
- WAISOVÁ, Š.: Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích: In: *Human Development report 1993*. Praha: Portál. 2005. s.68 ISBN 80-7178-390-0
- ZAPLATINSKIJ, V., MATIS, J.: *Bezopasnosť v eru globalizaciji: monografija / Kyjiv : Centr učbovoji literatury*, 2010. ISBN 978-611-01-0146-2.
- ZAŤKO, Z. (ed.): Zborník anotácií a elektronických verzií príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „*Životný štýl a rodina vojenského profesionála*“. L. Mikuláš: AOS, 2007. ISBN 978-80-8040-328-7

PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.

Katedra spoločenských vied a jazykov
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
maria.martinska@aos.sk

doc. RSDr. Jozef MATIS, PhD.

matisd@lmn.sk